

Vojmir VINJA

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zrinski trg 11, HR–10000 Zagreb

NOVE JADRANSKE ETIMOLOGIJE

Nakon objavljivanja prve knjige *Jadranskih etimologija* (Zagreb, 1998) koje su zamišljene kao *d o p u n e* Skokovu etimologijskom rječniku, u prilogu se donosi sedam do sada nezabilježenih ili drugačije tumačenih etimologija iz područja Istre, Dalmacije i Boke Kotorske. Donose se rješenja o postanju (1) za anemonim *inbât* 'zmorac, SW vjetar', kojemu se postanje traži u grčkom; (2) za pomorski termin *inlâtat*; (3) za isto tako pomorski termin *kôrkuma* 'zavijeni konop' < grč. κούρκουμον: (4) i (5) za nesonime *Kôtula* i *Krbëla*; (6) za pomorski termin *kumbulj (-ati se)b*, te (7) za apelativ i patronimik *koprta* koji se objašnjava s lat. COOPERTULA (REW 2203).

Tek smo ovih dana konačno uspjeli dati stručnoj i znanstvenoj javnosti na ocjenu prvu knjigu naših *Jadranskih etimologija* (A – H) koje su zamišljene kao *jadranske dopune* kapitalnom Skokovu djelu. Od stvarne redakcije pa do objavljivanja prošlo je više od tri godine, pa nas je i to djelomično zakočilo u daljnjem radu i redigiranju građe koju smo zabilježili pregledavanjem objavljenih djela i nadasve bilježenjem na terenu od Istre do Boke Kotorske. Očekujemo strogu i konstruktivnu kritiku, primjedbe i dopunska tumačenja, a danas za *IV. Susrete* koji nose ime našeg velikog Učitelja, iznijet ćemo nekoliko novih etimoloških priloga koje će sadržavati naša druga knjiga.

Osnovno saznanje koje smo stekli obradom građe u prvoj knjizi ostaje i nadalje isto: vrlo je teško naći neki na jadranskoj obali potvrđeni leksički element, a da on nije na ovaj ili onaj način dotaknut kod Skoka. Samo, pri toj tvrdnji valja uvijek imati na umu jednu vrlo važnu činjenicu: u velikom se ERHSJ ne nalazi *s v e* ono što je Skok o hrvatskim romanskim prežicima napisao. Iole pomniji pregled samo njegova glasovitog niza *Zum Balkanlatein*¹ pokazat će nam vrlo

¹ I–IV u *Zeitschrift für romanische Philologie* 46, 385–410 (pod naslovom »Zur Chronologie der Palatalisierung von *c g qu gu* vor *e i y i* im Balkanlatein«); 48, 398–413 (pod naslovom »Zum Balkanlatein«); 50, 484–532; 54, 175–215 i 424–499.

često da priređivač ili priređivači pri redakciji *Rječnika* nisu uvijek vodili računa o elementima iz tog “rudnika” romansko-hrvatskih veza, kao što, isto tako, nisu uzimali u obzir brojne Skokove članke razasute po europskim publikacijama². Kako smo preuzeli obvezu napisati iz jadranske građe *dopune* Skokovu *Rječniku*, mi smo i te leksičke jedinice i njihova tumačenja, kad ih u objavljenom djelu nismo našli, u *Dopunama* naznačavali i obrađivali, te ih prema našim gledanjima prihvaćali ili, kao što smo u prvoj recenziji *Rječnika* naveli³, drugačije tumačili. Skok nije mogao, kao što ni nitko neće moći, obuhvatiti s a v rječnik hrvatskog jezika, pa nam ne preostaje drugo nego ponovo pozvati mlađe naraštaje kroatista, slavista, romanista, germanista i nadasve baltologa i turkologa da svojim priložima dopunjuju djelo koje nas je napokon izbavilo iz onog nezavidnog položaja kad smo bili jedini europski narod bez etimološkog rječnika svojega jezika. Skokov rječnik, pa ma kako bio velik i značajan, ipak je djelo jednog čovjeka i još k tome djelo kojemu sâm pisac nije dao konačni oblik. O tome moramo stalno voditi računa kad god utvrdimo neki propust, neodrživo tumačenje ili čak nesklapnu formulaciju⁴, jer nikad ne možemo sa sigurnošću tvrditi da su propusti ili nesklapnosti potekli zaista od Skoka. Uzmimo u obzir uvjete u kojima je to veliko djelo nastalo i kako je ugledalo svjetlo dana, koliko je u njemu Skokova, a koliko su – opravdano ili neopravdano – unijeli priređivači, pa tek tada o njemu *sine ira et studio* izričimo svoj sud.

* * * * *

1. *imbat* *m* ‘maestral, NW vjetar’. U PRj 169 čitamo doslovce preneseno iz Riboli-Mardešićeve *Pom. meteorologije*, str. 58 (djelo u popisu literature nije spomenuto): »*imbato* (?) u nekim krajevima severnoga Jadrana pomorci ga [sc. maestral] zovu također *imbatto* po turskom *imbat*«. Taj članak valja korjenito ispraviti, tim više što ni u talijanskim etimološkim rječnicima o likovima *imbatto*, *ambata* i dr. ne vlada jednodušje, a kod Skoka se uopće ne spominje. Radovan se Vidović vraća na *imbat* u ČR 20, 1992, 1. 69: »Usvojenica bi *imbat*, zabilježena, koliko mi je poznato iz literature, samo “u nekim krajevima sjevernog Jadrana” također potjecala iz mlet.-tal. dijalekta *imbato*«. Tu, kako vidimo, napušta tvrdnju o turskom podrijetlu mletačke riječi koju je bio preuzeo od

² Navlastito »Studi toponomastici sull’isola di Veglia« koji su objavljeni u *Archivio Glottologico Italiano*, 21, 95–106; 24, 19–55; 25, 117–141; 28, 54–63; 29, 113–119.

³ V. Vinja, »Romanica et Dalmatica dans le premier dictionnaire étymologique croate ou serbe...«, *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia* 33–36, 547–571 i 37, 149–185.

⁴ Kao na mjestima gdje Skok govori o sebi u trećem licu: usp. ERHSJ 1, 279; 238; 392; 553 itd.

Battisti-Alessia: »*ambato*, dial. ‘vento, brezza’, gr. mod. *embâtēs*, dal turco *imbat* ‘vento di mare’, di origine persiana«. Međutim, riječ nije ograničena na sjeverni Jadran, jer smo je sami zabilježili na Visu kao *inbât* ‘zmorac, vjetar s mora’, a izraz »*inbât na muntānju* dio je ribarskog predviđanja vremena: kad su bijeli oblaci nad kopnom kaže se da je *inbât na muntānju*, a to znači da će more cijele noći biti mirno« (Andro Roki). Što se hrv. jezika tiče, nema sumnje da smo riječ preuzeli iz mletačkoga, jer i Boerio 323 bilježi *imbato* ‘vento scirocco’, a E. Rosamani (VG 473) navodi za Piran, Veli i Mali Lošinj značenje ‘vento estivale che spira dal mare in direzione perpendicolare alle spiagge’ uz istoznačnicu ‘bava de mar’. U Kalabriji je živa u likovima *mbata*, *ambata* ‘leggero soffio di vento’, a mi je južnije od Visa ni u Boki nismo zabilježili. Kako je riječ proširena po Portugalu i po zapadnome Sredozemlju (port., španj. *embate*, prov. *embat*) teško je pretpostaviti tursko podrijetlo, pa je zato moguće zaključiti da su novogrč. ἐμβάτης, μπάτης i turski *imbat*, *embad* preuzeti sa zapada. Rohlf s je mišljenja da su romanski likovi preuzeti iz grčkoga ἐμβάτης, ali Kahane & Tietze to mišljenje otklanjaju, jer je, po njima, to upitno *since the term seems to be recent in Greek*. Tome se protivi Andriotis (s.v. μπάτης), koji jednostavno navodi: μπάτης ὁ, Θαλασσινὴ ἀὐρᾶ ἀρχ. ἐμβάτης < ἐμ- βαίνω. Kako se vidi, pitanje je zamršeno, pa stoga nismo skloni da, zajedno s Wartburgom i Pratiem, u toj riječi vidimo samo jednu od brojnih romanskih izvedenica iz lat. BATTUERE ‘udarati’ REW 996 (← *batit*), nego bismo radije zaključili da se je grčka posuđenica na Jadranu naslonila na romanske riječi iz osnove BATT- i nakon toga djelomično promijenila značenje: od grčkog značenja ‘úh, dah vjetra’ prešlo se na značenja ‘udarci juga’ i ‘tmasti oblaci izazvani jugom’. To se odlično potvrđuje s iberoromanskim vrijednostima, koje je vrijedno opširnije navesti. U španjolskome, prema tvrđenju E. Salazara s početka XVII. st., *embates son golpes de mar que dan en el navío*, dok Avello (1673) navodi: *Embate de mar es un aire fresco que m u e v e las olas y las hace que golpe en y batan en el bajel en él o en las peñas* (cit. S. Gili Gaya, *Tesoro lexicográfico*, 1492–1726, t. I, 854–855). Gotovo ista značenja daje i Timoteo O’Scanlan u svom *Diccionario Marítimo Español* (Madrid, 1831, reprint 1974, str. 232): *ch o q u e impetuoso de la mar contra las rocas*. Oudin u svom rječniku (1607) naznačava franc. vrijednost ‘heurt, choc, battements’, dok Sobrino (1705) prevodi *embate* jednostavno sa ‘choc’, ali dodaje i fig. uporabu *embates de la fortuna* ‘traverses & accidents de fortune’. Jedino spominjanje grčkoga nalazimo kod Rosala (1601) koji naslućuje i etimologiju: »... parece de *batir*, como *combate*; pero el gr. le llama *ambotitis*« (cit. u Gili Gaya o. et l. cit.). Ni Max Pfister, koji je u svom monumentalnom *Lessico Etimologico Italiano* nastavljačima lat. BATT(U)ERE posvetio čitavih 246 stupaca velikog formata (5, 344–590), ne pomišlja na grčko podrijetlo nego u (*vento d’*) *imbatto* vidi samo jednu od *retroformazioni* latinskog BATTERE.

Međutim, ni on ne zapaža semantičku razliku ili čak protivurječnost između značenja koje navodi za (*vento d'*) *imbatto o vento leggero... d'estate, brezza* i temeljnog značenja glagola BATTERE, a 'vento leggero, brezza' je upravo vrijednost »θαλασσινή α ὕ ρ α« u grčkome: 'dašak, čuh vjetra, lahor'. Kako sve iberoromanske vrijednosti sadrže sem 'udar(ac)', a u tal. toga sema nema, mislimo da je najuputnije pretpostaviti da je grčki anemonim ἐμβότης paretimološki doveden u vezu s oblicima koji znače 'tući, udarati' i postupno promijenio značenje: u iberoromanskom je temeljni semantizam 'tući, udarati', a u apeni-noromanskom tog sema nema i značenje se potpuno podudara s grčkim • FEW 1, 293; DEI 154 i 1939; VEI 538; VG 473; DMar 340; NDCal 402; Andriotis 219; LFrL § 341; H.&R. Kahane, *Festschrift Sol Saporta* 219; Corominas-Pascual I, 544–545; LEI 5, 559.

2. *inlätat tr* 'brod napuniti do vrha, pri slaganju ispuniti sav prostor', Korčula. Do ovakvog je značenja došlo, jer su *läte* (gen. *lätā*) u unutarnjim dijelovima broda oni komadi koji drže gornju stijenu, tj. "kuvertu" (usp. *läte* fpl 'poprečne grede što drže palubu', Senj, DSG 129). Prema tomu, *inlätat* znači 'složiti do samih *lätā*, do same kuverte, do vrha'. Glagolska je izvedenica nastala na našoj strani Jadrana iz mlet. *lata* »nome di alcuni pezzi di legname che incatenano le parti delle navi« (Boerio 362). Poprilici jednako značenje za tal. *lat(t)e* daje i DMar 388 'tavoloni adoperati in luogo dei bagli', dok u DEI nalazimo ekvivalent 'travicello'. Tal. je *lat(t)a* nejasna postanja, premda je u pomorskom značenju riječ proširena po čitavu Sredozemlju (port., španj., kat. *lata*, franc. *latte*, turski *lata*). Najuputnije je pomišljati na staru Meyer-Lübkeovu etimologiju *latte*, germanskoga ili galskoga postanja, REW 4933, koju je preuzeo i E. Gamillscheg s.v. *latte*. Skok riječ ne spominje ni u *Term* ni u rječniku, nego daje recentniji venecijanizam *fodre*, isto tako germanskog podrijetla (*Term* 144, sl. 52, t.14 • DMA 388; PomEnc 2, 515; PRj 249; DEI 2174 i 2178; VEI 569; LFrL § 362; H. & R.Kahane–O.Koshansky, *Romance Philology* 7, 1953–54, 191.

3. *kôrkuma f* 'u kolute zavijeni konop pohranjen u brodu'. Riječ smo zabilježili u Korčuli, a s istim je akcentom potvrđuje Marko Pederin za Kućište uz navod »novi konopi koji još nisu u uporabi nego leže smotani zovu se *korkuma*« (ČR 15, 1987, 1, 92). Vidovićev *Pomorski rječnik* (str. 235) donosi potvrde *kurkūma* 'vijenac konopa' iz Crnićeva *Pomorskog rječnika* (Zagreb, 1922), Carićevu potvrdu sa značenjem 'novo konoplje, koje je još smotano, zavijeno', te potvrdu za Boku iz rukopisnih Paskovićevih *Pomorskih naziva u Boki kotorskoj*: »cijeli konop za sidro od 100 m zvao se *kurkuma*«. I Skok (2, 153) navodi *kôrkoma* za Prčanj sa značenjem 'ein in einem Kreis gewundener Seil'. ARj taj termin ne bi-

lježi. Kao što je razvidno, lik je s vrijednošću pomorskog termina⁵ nedvojbeno potvrđen, a značenje je ili 'jedan namotaj konopa' ili 'u kolut namotani sidreni konop'. Skok (*n.n. mj.*) odlučno tvrdi da je riječ u vezi s *kôrda* (< lat. *chorda* < grč. *χορδή*) i da je nastala »unakrštenjem *corda* + *ortoma* (v.)«. To *ortoma* smo uzalud tražili, a u latinskom se kazalu (4, 608) iz *ortoma* opet upućuje na *korda*, tako da nam tumačenje ne kaže ništa što je Skok o postanju riječi *kôrkuma* mislio, a ni o jeziku iz kojega smo je preuzeli.

Nema dvojbe da smo naše *kurkuma* / *korkuma* preuzeli iz mletačkoga, jer Boerio 214 navodi *cùrcuma* kao pomorski termin uz ovaj opis: »dicesi a que' Cavi ravvolti a chiocciola, che si portano nel vascello per essere adoperati. Quando poi si preparano al loro luogo per averli in pronto, si chiamano *Duchie*«. U svom *Vocabolario del dialetto chioggiotto* (str. 142) Nàccari i Boscolo navode za čozotsko narječje *cùrcuma* 'duglia, spira di cavo', dakle ne čitav konop nego samo jedan krug, jedan smotaj konopa. Ne nedostaju nam potvrde ni za današnji talijanski jezik u Istri. U rječniku A. i G. Pellizzera (str. 280) nalazimo isti lik za Rovinj: 'ruota di cavo, corda avvolta a spire orizzontali'. Isto nam potvrđuje i E. Rosamani u *Vocabolario marinaresco giuliano-dalmata* (str. 60) za Mali Lošinj, dok za govor riječkih Talijana navodi *còrcoma* 'gomitolo di spago', a za Piran *cùrcuma* 'mucchio di corde'.

S time smo riješili pitanje jezika davatelja za našu posuđenicu. Preuzeli smo je iz mletačkoga, a za podrijetlo riječi u tom jeziku mogli bismo se zadovoljiti kratkom konstatacijom, kao što to čine G. i A. Pellizzer, da potječe iz kasno-latinskoga *curcuma*. Riječ je naime potvrđena a. 1255. u mletačkim pomorskim statutima⁶ gdje se propisuje da »navis ... habeat hanchoras septem, indagarios septem convenientes, canovos novos in c o r c o m a septem« (nav. u Sella 292, s.v. *indagarius*), a a. 996, dakle četvrt stoljeća prije, u *Codex diplomaticus cavensis* s nešto teže odredivim značenjem 'octo solidos constantinos et una c o r c o m a'⁷. Međutim, samo postanje tog kasnolat. *corcoma* nije nikako razjašnjeno. U tumačenje se upliće i varijanta *cucurba*, koja kod Izidora Seviljskog (*Etym.* XIX, 4, 2) nedvojbeno označuje isti referent: 'spirae, funes, quibus in tempestatibus utuntur, quas nautici suo more c u c u r b a s vocant'. Lik *cucurba* zabilježen je i u Francuskoj za XIII. stoljeće: »Rudentes etiam et spirae vel c u c u r b a e, id est funes quibus utuntur nautae in tempestatibus...«⁸. Vidljivo je da svi ti obli-

⁵ Oštro lučiti od fitonima *kurkuma* (*Leontopodium*, *Curcuma longa* i dr.) ili od naziva za boju koja se iz te biljke dobija (ARj 5, 815). Naziv za biljku potječe iz arapskoga *kurkum*.

⁶ Sacerdoti, Predelli, *Gli statuti marittimi veneziani fino al 1255*, u »Nuovo archivio veneto«, N.S. III, 1903 (V).

⁷ Što izdavač prevodi s 'capistrum'.

⁸ *Nouveau Jal*, 380, s.v. *curcuba*.

ci imaju istu ili vrlo blisku vrijednost, a ako etimologiju potražimo u grč. κούρκουμον, nastavljajući na Hesihijevo ἐν κρυφῷ • κούρκουμον (Liddell-Scott 987, Sophocles 686), što bi moralo značiti 'brnjica', 'nagubac' ili predmet takova oblika spleten od konopa, a kod Kirona i Vegecija 'koš', 'košaricu', bit ćemo blizu odgovoru na pitanje odakle kasnolat. *curcuma*. Za prijelaz značenja navedimo današnje sicilijansko *cùrcuma* koje označava, kako čitamo u *Vocabolario siciliano*, str. 860, 'rete di canapa dentro la quale si uccidono i tonni'. Mreža i nagubac koji se stavlja volovima da ne pasu za vrijeme oranja semantički nisu daleko. Još su bliže ako znamo da se u *Statuta Arquate* spominju *curcubios vel nassas*⁹, a *nassa* je nedvojbeno 'vrša' koja se plete iz šiblja ili se s pomoću obruča plete od konopa. Što se tiče *curcuma / curcuba*, ako polazimo od grč. κούρκουμον, alternacija *m / b* nas ne mora zaustaviti, jer je ona u grčkom vrlo česta kao naprimjer κίκυμος / κίκυβος ili σκόλυμος/σκόλυβος.

4. **Kòtula** – otočić između Pašmana i Vrgade. Blaž Jurišić (RGOV 96) navodi tri *sike* tog imena: *Kòtula Vèlik°ā*, *Kòtula M°āl°ā* i *Kòtula Rùnav°ā*, te *Ošlj°āk* i *Kamičič o Kòtulē*. Našavši taj nesonim na austro-ugarskoj specijalnoj karti, Skok ga je u SRO 137 i 138 odmah protumačio kao 'suknjica', što i jest najčešća vrijednost riječi *kòtula* u hrvatskim obalnim govorima (< franački *KOTTA preko ven. *còtola*, REW 4747, Skok 2, 168). Kako akcenat nije bio naznačen, a ni Skok ga nije čuo, pomišljanje na prenošenje naziva za 'suknja' moglo je biti opravdano. No, osim naglaska, takvo zaključivanje odmah nam je bilo sumnjivo, jer semantizam 'suknja' nismo nikada našli u našoj jadranskoj toponimiji. Naprotiv, tumačenje s pomoću drugog člana iz homonimijske opreke *kòtula* 'suknja' ~ *kòtula* 'pregradak ili kutija u škrinji' bilo nam je odmah prihvatljivo zbog postojanja potpuno izosemičkih nesonima za isto tako neznatne sike kao što su *Kasèla* i *Kasèlica* u Kornatima (v. VI. Skračić, *Onomastica Iugoslavica* 12, 1987, 150 i 151, a za vrijednost *kasela/kašela* 'mornarska škrinja' v. PRj 210–211). No, ni riječi *kòtula f* nema u Skokovu rječniku iako je ona proširena po čitavu istočnojadranskom prostoru mada ne tako često kao gotovo homonimno *kòtula* 'suknja'. Navest ćemo te potvrde i to najprije u raširenijim oblicima ženskog gramatičkog roda do kojega je došlo po našem mišljenju zbog vrlo ranog naslanjanja na *kòtula*. G. Soglian je za Starigrad zabilježio lik *kuotula* 'spartimento di una cassa'¹⁰. U Korčuli i Visu srećemo isti oblik, i to u Korčuli u deminutivnom *kòtulica* 'mala škrinjica u velikoj škrinji', a u Visu *kòtula* 'pretinac u škrinji'¹¹.

⁹ Navedeno u G. Alessio, *Lexicon Etymologicum*, str.138.

¹⁰ *Il Dalmatico a Civitavecchia di Lesina e sulle isole adiacenti*, Zara, 1937, str. 137.

¹¹ »u njemu se pod ključem držalo neke vrednije sitnice, katkada i novac, te medalje, slike svetaca i slično«, Andro Roki, *Libar Viškiga Jazika*, Toronto, 1997, str. 241.

I poslovični se izrazi u ta dva grada podudaraju: *stàvit iz skrinje u kòtulicu* (Korčula) i *stavivàt iz skrinji u kòtulu* (Vis) ‘dati pa opet uzeti’, ‘stavljati iz desnog džepa u lijevi (tako da stvar ne promijeni vlasnika)’; u Blatu *kòtula* ‘pregrada u škrinji’¹², u Komiži *kùtula* ‘mali odjeljak s poklopcem u velikoj skrinji’ (HDZb 4,288) i *kùtul m* (ČR 12,1985, 303). Vidovićev PRj 227 donosi navod od Jure Carića: »u takozvanu kotulu, što nije drugo no jedan razdio njegove skrinje, on poreda sve što ne spada k odijelu«. U istom se PRj na str. 435 donosi opsežan opis mornarske *skrinje* s brojnim potvrđama za *kòtula* / *kòtulica*. Za Brusje potvrdu donosi ČDLex 453. Muški gram. rod je ranije potvrđen. Nevenka Bezić-Božanić (ČR 12, 1984, 105–134) navodi iz *matrikula* bratovština u splitskom Velom Varošu (oko 1700) *cotul* / *kotul* s kojim se označavalo zajedničku svotu koja se skupljala prigodom pristupanja u bratovštinu. Donekle izmijenjen oblik bez naslanjanja na *kòtula* ‘suknja’ nalazimo u Tkonu: *kòrtul* ‘posebno spremište u škrinji’ (*Filologija* 26, 1996, 123), dok nam je za Vrgadu Blaž Jurišić potvrdio diftongirani lik također u muškom rodu *k^oāvtū, -ula* ‘pretinac u skrinji’ uz primjer »Mèknuću je mak^oār u k^oāvtū o skriñe«¹³. Najvrednija nam je ipak Bartolijeva potvrda iz Udininih riječi: *el kòdlo i vetrún klamúa kol ke foj drànte ne la kuos* (*Das Dalmatische* II, stupac 55 i tumačenje ‘*casella, spartimento d’una cassa*’, stupac 195).

Kad se razmotre sve te potvrde nemoguće je bilo kakvo povezivanje s *kòtula* < tal. *còtola* ‘gonna’, pa se mora tražiti prihvatljivo etimološko rješenje. Kako smo već to u više navrata¹⁴ pokazali, etimologiju naše riječi valja tražiti u grčkome *κοτύλη* ‘petit vase, écuelle’ (Bailly 1126), ‘small vessel, cup’ (Liddell-Scott 986), ‘Napf, Schälchen, kleiner Becher’ (H. Frisk, *Griech. etym. W-buch* 933). Na suprotnoj obali u tal. narječjima nismo našli odgovarajućeg oblika. Možda je našem liku najbliže abruceško *cuḍa*, što ga za Teramo uz značenje ‘tegame’ navodi E. Giammarco u *Dizionario abruzzese e molisano* (DAM 640), koji tu riječ u svojem etimološkom dijelu *Lessico etimologico abruzzese* (= V. knj. DAM = LEA 203) uz izrazito pojednostavnjeno tumačenje » = lat. reg. + *cota*, forma con apocope di lat. **cotula* [?] probabilmente relitto di sostrato« i uz upućivanje na DEI 1138, gdje je *còtola* noviji učeni botanički termin, doduše, preuzet grčkoga *κοτύλη* ‘*bacinella*’.

¹² A. Bačić Fratrić, *Rječnik blatskog govora hrvatskog jezika*, Blato, 1988, str. 40 (s pogrešnim akcentom!).

¹³ Zaveden s onim *v* u diftongu osnove, riječ je protumačio kao nastavljanje lat. *CAPITULUM* > tal. *capitolo*.

¹⁴ Usp. V. Vinja, *Contributions dalmates au REW de W.Meyer-Lübke*, »Revue de linguistique romane« 21, 1957, 290–291; *L’Italia meridionale come centro d’irradiazione...*, »Studi in onore di E. Lo Gatto e G. Maver«, Firenze, 1962, 688–689; *Le Grec et le Dalmate*, »Zeitschrift für Balkanologie«, 5, 2, 1967, 214.

5. Prema *Rječniku* moglo bi se zaključiti da u jadranskom hrvatskom ne postoji niti jedna starija ali ni mlađa posuđenica koja bi nastavljala latinsku osnovu CRIB- koja se nalazi u CRIBELLUM i CRIBRUM 'sijati', 'sito, rešeto' (REW 2324 i 2321)¹⁵. No, zapravo smo daleko od toga, jer nastavljači lat. CRIBELLUM na istočnoj jadranskoj obali nisu nimalo rijetki i jedini je problem u pitanju jesu li to starije ili novije posuđenice. Među starije, to jest dalmatsko-romanske ubrojili bismo dva nesonima za tri naša otočića: **Krbèla**¹⁶, Vèlika i Māla, kako se označavaju dvije sike između Krapnja i Zlarina, te **Krbèlica**, hrid pred samom lukom Grebaštica nedaleko od otočića Tmare. Skok ih (*Slavenstvo i romanstvo*, 155) tumači kao deminutiv od CURVUS 'kriv' (REW 2423), što se upravo zbog deminutivne tvorbe ne može prihvatiti, pa smo skloniji u njima vidjeti nastavljače od CRIBELLUM. Fonetski su nam razlozi kao na dlanu, a što se semantičke strane tiče, na našoj obali postoji znatan broj otočića i hridi koji nose ime po nekom kućanskom predmetu. Dovoljno je usporediti *Parsura*, *Škrovada/Škrevada/Skrivada*, *Sparešnjak*, *Bačvica*, *Bisage*, *Macola*, *Pijat* i dr., pa se lako može pomišljati i na 'rešeto', to tim prije što se na istom semantizmu temelji i to na znatnom dijelu Jadrana jedan mekušac s kojim se obalno pučanstvo neprestano susreće. Mislimo na brojne varijante sunaziva za *petrovo uho*, *Haliotis tuberculata*, kojemu posebnu i lako uočljivu karakteristiku predstavlja niz od nekoliko rupa na plaštu¹⁷, a ta je osobitost izazvala metaforu na rešeto koju vidimo u brojnim varijantama našeg malakonima: **krivèlj**, **krivèl**, **krivè**, **krvè**, **krvèl**, **krvèlj** i, jedini sa sačuvanim *-b-*, **k̀rbelj** u Prizni¹⁸. Daljnju promjenu pokazuje varijanta **krmèlj** iz Petrčana. Zanimljivo je da se jednaka slika sadržaja izazvana istim onomasiološkim poticajem javlja za istog mekušca u Baškoj: **rešèce n**, umanjena od *rešeto* (Skok 3, 132). Osim talasozoonimskih vrijednosti, isti etimon nastavljaju i apelativi **krivèl** 'rupičasti poklopac za cijedenje ribe' na Istu, te **krèveo** 'žičana ograda' u Janjini. Izraziti je venecijanizam istog postanja viški **krevelūn**, **-ūnà m** 'mrežasto platno na kojem su se bojanim pamučnim nitima vezli križići i figure narodnog veza' (A. Roki, *Libar...* 244). Riječ je recentna posuđenica iz mlet. *crivelon*, tal. *crivellóne* 'specie di tela radissima' (»perché ci si vede a traverso«, DEI 1167). Ovamo spada i rovinjsko **creibio** 'crivello, cribro', za koje A. i G. Pellizzer (str. 233) misle da je učena riječ¹⁹.

¹⁵ Osim više nego problematičnog povezivanja Belostenčeve potvrde *griva* 'međa među vinogradima' sa CRIBRUM > tal. *crivo*. No, Skok u zaključku članka i sam kaže »za sada ostaje samo lingvistička kombinacija« (1, 620).

¹⁶ U narodu se čuje i **Grbèla**.

¹⁷ »Anfractus ultimis serie f o r a m i n u m, sensim obliteratorum munitus«, Carus, *Prodromus faunae mediterraneae*, 2, 236.

¹⁸ Geografsku raspodjelu svih tih malakonima može se vidjeti u V. Vinja, *Jadranska fauna*, 2, 379. Osim kod nas, na CRIBUM (REW 2324) temelji se španj. naziv za *Haliotis cribas* (Corominas-Pascual 2,242).

¹⁹ V. Franco Crevatin, »Atti e Memorie SIASP, 29–30, NS, Trieste 1981–1982, str. 4.

6. *kùmbulj m, kumbuljati se* »(pomorski termin) skup brodova kad je tišina morska« (češće u Dalmaciji *kuserba*) što ga je Skok (2, 232) našao kod Luka Zore za Dubrovnik nedovoljno je jasan, jer se ne vidi odakle smo riječ preuzeli, a zaključna rečenica o etimologiji, koju nije napisao Skok, jer nije mogao imati uvida u DEI 2, budući da je taj svezak izašao nakon njegove smrti, mora se odlučno odbaciti. Kao što Skok i ističe, »danas je običnije *kònvoj m* prema mletačkom *convoglio*«, a do prijelaza *nv* → *mb* nikako nije došlo kod nas. Valja zapaziti da je mletačka riječ rano, ali sigurno već u 17. stoljeću preuzeta u novogrčkom κομπόγιο (danas *καροπομπή*), a preko turskoga *konboy* (H.& R. Kahane – A. Tietze, *Lingua Franca...* § 243) se proširila po istočnom i južnom Sredozemlju. Nema dakle nikakve dvojbe da su Dubrovčani *kùmbulj, -ati se* preuzeli od Turaka i prema svom narječju *-j* pretvorili u *-lj*, što se u *Rječniku izrijekom* ne navodi, ali već samo spominjanje grčkog i turskog izraza to dopušta. Međutim, zaključak članka o »neodređenoj etimologiji«, koji se nikako ne može prihvatiti, potekao je iz površnog čitanja ili nerazumijevanja Alessiova stava o postanju tal. *convoglio*, mlet. *convoglio* i franc. *convoi*. U DEI 1093 se naime navode tri članka *convoglio* s eksponentima ^{1,2,3}, a samo se u *convoglio*³, gdje je značenje 'coperchio', navodi etimon *CONVOLIARE²⁰, dok se za *convoglio* 'accompagnamento, scorta' daje točna i općenito prihvaćena etimologija CONVIARE, koja potječe još od Meyer-Lübkea (REW 2199), a prihvaća je i W. v. Wartburg u FEW 2, 1135. Dakle i *kùmbulj* i moderno *konvoj* postanjem su jasne riječi. No, mi smo u Premudi zabilježili izraz *kùmbūj* sa značenjem 'zajednički lov sa više brodova'²¹, dok Turina – Šepić za Hrvatsko primorje (str. 85) navode riječ *kombūlj* uz značenje 'strka'. Nismo kadri izjasniti se kako je do ovih čudnovatih izraza došlo toliko sjevernije na Jadranu²².

7. U rukopisnom rječniku fra Josipa Jurina (1730–1801) Josip Kosor (*Rad* 303, 152) bilježi izričaj »plesti komu koprtlu ispod mukla²³« sa značenjem 'pripravljati zaside, snovati zaside'. Takvo *koprtla*, koje se govorilo oko 1780. u okolici Šibenika, nisu zabilježili ni ARj ni Skok. Ne dvojimo da je riječ o romanško-dalmatskom prežitku koji nastavlja COOPERTULA ili COOPERCULUM 'Deckel' (REW 2203) iz kojega su se razvili tal. *coperchio* i franc. *couvercle* istoga značenja. *Koprtla* bi ovdje značilo 'zamka', 'stupica' i sl., jer se zamke za divljač

²⁰ S tim je etimonom u vezi naše *imbūj* (Skok 1,717) o kojem će biti riječi u drugoj knjizi *Jadranskih etimologija*.

²¹ Taj je lik potvrdio i profesor Josip Hamm u svojim neobjavljenim zabilješkama s Premude.

²² O povijesti i općoj distribuciji termina *convoi* i izvedenica v. sada *Nouveau Jal* (Paris – La Haye), 3, 334.

²³ Pod *muklom*, koje je nejasno, moglo bi, kako se nagađa u ARj 6, 144, značiti 'kradom, potihom, potajice'.

prekrivaju zemljom. G. Alessio nam za talijanski navodi semantički sličan lik *coperchella* sa značenjem 'coperta, frode'²⁴ (DEI 1095). Vrlo je vjerojatno da se riječ sačuvala kao prezime u patronimiku *Koprta* (usp. *Stupica*). Za ljude takva prezimena *Leksik prezimena*, str. 313, navodi da su uglavnom iz Kljaka kod Drniša.

BIBLIOGRAFIJA

- Alessio Giovanni Alessio, *Lexicon etymologicum*, Napoli, 1976.
- Andriotis N. Π. 'Ανδριώτη, 'Ετυμολογικό λεξικό τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς³, Θεσσαλονίκη, 1983.
- ARj *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 1–23, Zagreb, 1880–1976.
- Bailly A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1952.
- Corominas-Pascual J. Corominas – J.A. Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, I–VI, Madrid, 1980–1991.
- ČR *Čakavska rič*, Split, 1971. i d.
- DAM Ernesto Giammarco, *Dizionario Abruzzese e Molisano*, I–IV, Roma, 1968–1979.
- DEI Carlo Battisti – Giovanni Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, I–V (izd. 1975), Firenze.
- DMar *Dizionario di marina medievale e moderno*, R. Accademia d'Italia, Roma, 1937.
- DSG Milan Moguš, *Današnji senjski govor*, Senj, 1966.
- ERHSJ v. Skok.
- FEW Walther von Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch. Eine darstellung des galloromanischen sprachschatzes*, 1–21 (26 knjiga), Tübingen, 1948 – Basel, 1965.
- LEA Ernesto Giammarco, *Lessico etimologico abruzzese*, Roma, 1985 (= V. knjiga DAM).
- LFrL Henry & Renée Kahane – Andreas Tietze, *The Lingua Franca in the Levant. Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin*, Univ. of Illinois Press, Urbana, 1958.
- Liddell-Scott *A Greek-English Lexicon* compiled by George Liddell and Robert Scott. A new Edition Revised and Augmented by H. Stuart Jones with Assistance of R. McKenzie, Oxford, 1940. (izdanje iz 1968).

²⁴ Usp. a. 1459 značenje 'simulatio, praetextus': *quum sub cohopena vini conducitur oleum*; Ljubić, *Listine* X 145/38, navedeno u *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Jugoslaviae*, str. 301.

- NDCal Gerhard Rohlfs, *Nuovo dizionario dialettale della Calabria*, Ravenna, 1977. (staro izdanje *Dizionario dialettale delle tre Calabrie*, I–III, 1932–1939).
- Pellizzer Antonio e Giovanni Pellizzer, *Vocabolario del dialetto di Rovigno d'Istria*, I–II, Trieste-Rovigno, 1992.
- PRj Vidović, Radovan, *Pomorski rječnik*, Split, 1984.
- REW Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*³, Heidelberg, 1935.
- Roki Andro Roki-Fortunato, *Lîbar Viškiga Jazika*, Toronto, 1997.
- Skok Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I–IV, Zagreb, 1971–1974.
- Sophocles E. A. Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*, Cambridge, Ma., 1914. (Pretisak Georg Olms Verlag, Hildesheim... 1983.)
- VEI Angelico Prati, *Vocabolario etimologico italiano*, Torino, 1951.
- VG Enrico Rosamani, *Vocabolario giuliano*, Bologna, 1936. (Pretisak Edizioni LINT, Trieste, 1990).
- VMGD Enrico Rosamani, *Vocabolario marinaresco giuliano-dalmata*, Firenze, 1975.
- Vojmir Vinja *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*, I–II, Zagreb-Split, 1986.
- Vojmir Vinja *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu Etimologijskom rječniku*, I. knj. A–H, Zagreb, 1998.
- VSic *Vocabolario siciliano*, a cura di Giorgio Piccoto, I., Catania-Palermo, 1977; II–III a cura di Giovanni Tropea, Catania-Palermo, 1985. i 1990.

Nouvelles étymologies adriatiques

R é s u m é

Après avoir publié le premier tome des *Jadranske etimologije* qui ont été conçues comme supplément au grand dictionnaire étymologique croate de Petar Skok, dans la présente contribution on cherche à expliquer sept nouveaux éléments trouvés sur la côte dalmate. Il s'agit de *inbât* 'mistral, vent du NW' qu'on ramène au n. grec ἐμβόρης, tout en analysant ses représentants dans les langues romanes occidentales où l'anéonyme s'est croisé avec le verbe *battre*. On analyse ensuite les termes navals *inlâtat* 'charger la cale' et *kôrkuma* 'câble lové' que l'on explique – à la différence de Skok – par le grec κούρκουμον. Viennent ensuite les deux noms d'îles *Kôtula* et *Krbèla* qui coexistent avec les appellatifs. La contribution se termine avec l'explication de *kumbulj* 'convoi de navires' et du nom de famille *Kôpr̃tla* où l'on trouve un reflet du lat. COOPERTULA 'Deckel' (REW 2203), parce que *kopr̃tla* dans la même région signifiait autrefois 'traquenard, piège'.

Ključne riječi: etimologija, dalmatski, istočni Jadran, mletački

Key words: etymology, Dalmatic, eastern Adriatic, Venetian